

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՎՈՂ ՈՒՍՈՒՑՉԻ
ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

*Հետազոտության թեման՝ Դեռահասների ուսումնական
մոտիվացիայի առանձնահատկությունները:*

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Լյուդմիլա Սահակյան
անուն, ազգանուն

Արմավիրի մարզի Արգավանդի միջնակարգ դպրոց
դպրոց

Մենթոր ուսուցիչ՝ Նարինե Վասիլյան
անուն, ազգանուն

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Նախաբան -----	3
Գրականության ակնարկ-----	5
Մոտիվացիայի ձևերը-----	10
Մոլորողների ուսումնական մոտիվացիայի տեսական և էմպիրիկ հետազոտությունները-----	11
Գործնական համատեքստ-----	14
Ամփոփում -----	15
Եզրակացություններ -----	16
Օգտագործված գրականության ցանկ -----	18

ՆԱԽԱԲԱՆ

Թեմայի արդիականությունը: Յուրաքանչյուր դեռահաս ունի իր մոտիվացիան սովորելու, աշխարհընկալման, աշխարհըմբռնման և աշխարհճանաչման հարցում: Եվ դա լուրջ խնդիր է դարձել, արդիականացել և հետազոտման մեծ աշխատանք է պահանջում: Թեմայի արդիականացումը կապված է նաև կրթական նոր բարեփոխումների հետ. կապված S2S-ների լայն կիրառման հետ:

Դեռահասի մոտիվացիան այն է, ինչը դրդում է դեռահասին շարժվել այս կամ այն ուղղությամբ: Օրինակ՝ սովորել, զարգացնել, ձեռք բերել, հասնել, նախաձեռնող լինել, կիսվել ուրիշների հետ և այլն:

Հոգեբանների մեծ մասի կարծիքով դեռահասների մոտ կարևոր է հասունության զգացումը, որն արտահայտվում է նրանց մոտ անկախության, սեփական արժանապատվությունը հաստատելու ցանկությամբ, իր ես-ը առաջնորդելու գաղափարով: Որովհետև իրեն համեմատելով չափահասի հետ, ինքը որևէ տարբերություն չի տեսնում իր և մեծահասակի միջև, որով արժևորում է իր մեջ չափահասության գաղափարը: Որից ելնելով ձեռք են բերում այնպիսի հմտություններ և որակներ, որոնք ըստ իրենց մարմնավորում են «իսկական տղամարդու» և «իդեալական կնոջ» մոդելներում: Սրանով պայմանավորված դեռահասները ցանկանում են ներգրավվել այնպիսի գործողությունների մեջ, որոնք իրենց կյանքում առաջին անգամ են տեղի ունենում և իրենք կարող են դրսևորվել նոր ունակություններով:

Հենց սրանք էլ պատճառ են հանդիսանում ուսումնական գործընթացում կրթական մոտիվացիայի նվազման և անտարբերության: Դեռահասի համար այն, ինչ ավելի դժվար է, ավելի հետաքրքիր է: Հետաքրքիր են ստեղծագործական առաջադրանքները, որտեղ կարող ես անձնական նախաձեռնություն ցուցաբերել, ցույց տալ, թե ինչի եմ ես ընդունակ: Արդի ժամանակներում դեռահասների շրջանում սովորելու նկատմամբ հետաքրքրության բացակայությունը լուրջ խնդիր է ոչ միայն ծնողների, այլև ուսուցիչների ու հոգեբանների համար: Ժամանակակից ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ գործնականում դեռահասները չեն ենթարկվում ճնշումներին, եւ նրանց մոտ այլևս չի գործում ավտորիտար դաստիարակության ոճը, դրա համար էլ հոգեբանների զգալի մասը ընդունում են, որ նախորդ սերունդների համար աշխատած մեթոդներն այսօր անարդյունավետ են և պետք են ժամանակին համընթաց քայլել:

Դեռահասների ապագա մասնագիտություն ստանալու հեռանկարը դեռ բավականին հեռավոր հեռանկար է, և «դոնապանի» «աննախանձելի» ճակատագիրը նրանց այնքան էլ չի վախեցնում:

Դեռահասների մոտիվացիայի վրա մեծ ազդեցություն են թողնում նաև արտաքին գործոնները, որոնցից են՝ առաջին սերը, ստեղծագործական կիրքը, հասակակիցների կամ ուսուցիչների հետ կոնֆլիկտները և շատ ավելին: Հաճախ հետաքրքրությունը նույնիսկ սիրելի առարկաների նկատմամբ անհետանում է անհայտ պատճառով՝ պարզապես այն պատճառով, որ դեռահասը չգիտի, թե ինչ է ուզում կյանքից և չունի կոնկրետ նպատակներ:

Դեռահասների մոտիվացիայի բարձրացման գործում մեծ է ուսուցիչների դերը, որովհետև նրանք պետք է կարողանան դեռահասին տալ այնպիսի առաջադրանքներ, որոնք կլինեն հասկանալի և ընդունելի դեռահասի կողմից: Ըստ հոգեբանների գիտելիքի յուրացման համար ուսուցիչները պետք է կարողանան բարձրացնել դեռահասի ներքին մոտիվացիան, քանի որ այն որոշիչ է կրթական գործընթացում:

Այսպիսով ուսուցումը պետք է կազմակերպվի դեռահասի հետաքրքրության սահմաններում, դրանով ավելացնելով հետաքրքրությունը դեպի դասը : Բարձրացնելով դեռահասի ուսումնական մոտիվացիան կբարելավվի ուսումնական գործընթացը:

Հետազոտության վարկածը: Ենթադրվում է, որ ուսումնական գործընթացի նպատակային կազմակերպումը հանգեցնում է դեռահասների հետաքրքրության ավելացմանը և ուսումնական մոտիվացիայի բարձրացմանը:

Հետազոտության նպատակն է՝ պարզել ուսումնական գործընթացի նպատակային կազմակերպման ազդեցությունը 8-րդ դասարանի դեռահասների հետաքրքրության ավելացման և ուսումնական մոտիվացիայի բարձրացման վրա:

Հետազոտության նպատակին հասնելու համար առաջադրել եմ հետևյալ

խնդիրները.

1. Ուսումնասիրել հիմնախնդրի վերաբերյալ գիտական գրականություն:
2. Պարզել 8-րդ դասարանի աշակերտների ուսումնական մոտիվացիայի մակարդակը:
3. Կիրառել SՅՏ գործիքներ և համագործակցային ուսուցում մոտիվացիայի բարձրացման համար:

Ելնելով առաջադրված խնդիրներից՝ առաջադրել եմ հարց, թե որքանով է նպաստում ուսուցման համագործակցային ժամանակակից մեթոդներով և SՅՏ-երի կիրառմամբ դասավանդումը սովորողների ուսումնական մոտիվացիայի խթանմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Մոտիվացիայի ուսումնասիրության տեսական հիմքերը

Մարդկային վարքի մոտիվացիայի խնդիրը հետաքրքրել է գիտնականներին դեռևս հնուց: Դեռ բազմաթիվ հին փիլիսոփաների աշխատություններում կարող ենք հանդիպել մոտիվացիայի վերաբերյալ տեսությունների: «Մոտիվ» տերմինը ռուսացված ֆրանսերեն «մոտիվ» բառն է, որը բառացիորեն նշանակում է «գրգռում», կամ լատիներեն «moveo» բառից՝ ես շարժվում եմ: Հոգեբանության մեջ մոտիվը մարդու արարքների և արարքների դրդապատճառն է: /16/ Մարդու գործունեության սկզբնական դրդապատճառը նրա նյութական և հոգևոր կարիքները բավարարելու ցանկությունն է:

Ներկայումս մոտիվացիան՝ որպես հոգեկան երևույթ, մեկնաբանվում է տարբեր ձևերով: Մի դեպքում, որպես գործոնների համախումբ, որոնք աջակցում և առաջնորդում են, այսինքն՝ որոշում են վարքագիծը (Կ. Մադսեն, Ժ. Գոդֆրուա), մեկ այլ դեպքում՝ որպես շարժառիթների համադրություն (Կ. Կ. Պլատոնով, 1986), երրորդում՝ որպես ազդակ, որը հանգեցնում է վարքի ակտիվությանը և որոշում է նրա ուղղվածությունը [7, էջ 65]: Ամենից հաճախ գիտական գրականության մեջ մոտիվացիան համարվում է հոգեբանական պատճառների համադրություն, որով բացատրվում է մարդու վարքագիծը, դրա ծագումը, ուղղվածությունն ու գործունեությունը [12, էջ 513]: Ներկայումս գոյություն ունեն մոտիվացիայի սահմանման մի շարք տարբերակներ, որոնցից և մի քանիսը կներկայացնենք: Մոտիվացիան որոշակի էներգետիկ համակարգ է, որը ձգտում է լիցքաթափել, բավարարել այն շարժառիթներն ու պահանջմունքները, որոնք կազմում են մոտիվացիայի էությունը [ըստ՝ 3, էջ 337]: Այս սահմանմանը նման մեկ այլ ձևակերպում ևս կա, որն էլ մոտիվացիան դիտարկում է որպես հոգեկան գործընթացների մի շարք, որոնք վարքագծին տալիս են էներգետիկ իմպուլս և ուղղվածություն [14, էջ 51]: Մոտիվացիան գործընթացների համակարգ է, որը պատասխանատու է խթանող գործունեության համար, ինչն էլ պահանջում է այնպիսի հասկացություն, որը կկառուցի այդ համակարգը և, որպես այդպիսին, առանձնացվում է պահանջմունքը, որպես մոտիվացիայի միավոր (Ա. Ն. Լեոնտև) [6, էջ 23]: Ա. Մասլոուն իրավացիորեն նշում էր, որ մոտիվացիայի ցանկացած տեսություն պետք է ենթադրի, որ մոտիվացիան շարունակական, անսահման և փոփո-

խական է, որ այն գրեթե ցանկացած օրգանական վիճակի համընդհանուր բնութագիրն է /13/: Մոտիվացիայի հիմնական տեսությունները ձևավորվել են 19-րդ դարի երկրորդ կեսերից: Էվոլուցիոն տեսության հիմնադիր Չ. Դարվինը առաջիններից մեկն էր, ով ուշադրություն հրավիրեց այն հանգամանքի վրա, որ մարդու և կենդանիների մոտ առկա են բազմաթիվ ընդհանուր պահանջմունքներ և վարքի ձևեր: Այս տեսության ազդեցության տակ էլ հոգեբանության մեջ սկսվեց ինտենսիվորեն ուսումնասիրվել կենդանիների (Վ. Քելլեր, Է. Թորնդայք) և մարդու բնագոյները (Ջ. Ֆրոյդ, Վ. Մակդուգալ, Ի. Պ. Պավլով և այլն): Այս հետազոտությունների արդյունքում փոխվեց պահանջմունքի մասին պատկերացումները, և այդ հասկացությունը սկսվեց կիրառվել նաև մարդկանց վարքագիծը բացատրելու համար: Արդյունքում 20-րդ դարում արդեն առաջացան երկու նոր ուղղություններ՝ մոտիվացիայի վարքագծային և բարձրագույն նյարդային համակարգի գործունեության տեսությունները [12, էջ 518-524]:

Ավելի քան կես դար Արևմուտքում բազմաթիվ հետազոտություններ են իրականացվել վարքագծի մոտիվացիայի խնդրի վերաբերյալ, որոնք զարգացել են հիմնականում երեք ուղղությունների շրջանակներում՝ վարքագծում, հոգեվերլուծություն, գեշտալտ հոգեբանություն, ինչպես նաև ավելի ուշ և ժամանակակից մոդիֆիկացիաներ: այս հոսանքներից: Մոտիվացիայի մասին շատ օտար տեսություններ հիմնված են կենդանիների հետ փորձերի վրա, ուստի որոշ դեպքերում մարդուն ուղղակի էքստրապոլացիա անելն անհնար է: Գոյություն ունի մոտիվացիայի կոգնիտիվ տեսություններ, որտեղ մոտիվացիան հասկացվում է որպես մտածողությամբ պայմանավորված վարքի որոշակի ձև ընտրելու մեխանիզմ: Այս մոտեցումը պատկանում է նաև Ու. Ջեյմսին, որը 19-րդ դարի վերջին առանձնացրեց որոշումների կայացման մի քանի տեսակներ՝ որպես գիտակցված հատուկ մոտիվացիոն ակտ: Մտքի օբյեկտները, որոնք խոչընդոտում են վերջնական գործողությանը կամ խթանում են այն, նա անվանեց այս որոշման հիմքերը կամ շարժառիթները [4]: 20-րդ դարի երկրորդ կեսին գիտական գրականության մեջ ներքաշվեցին Ջ. Ռոթթերի, Ջ. Կելլիի, Հ. Հեքհաուզենի, Ջ. Ատկինսոնի և հոգեբանության կոգնիտիվ ուղղության այլ ներկայացուցիչների մոտիվացիոն հայեցակարգերը: Որպես հայեցակարգերի ընդհանրություն մարդու վարքը որոշելու գործում որպես առաջատար ընդունվում է գիտակցության դերը [4,5]: Սրանցից զատ ստեղծվեցին նաև կենսաբանական ազդակների և հոգեվերլուծական տեսությունները: Կենսաբանական ազդակների տեսությունը հիմնված էր այն փաստի վրա, որ մարմնում անհավասարակշռության առկայության դեպքում կա հավասարակշռությունը վերականգնելու ցանկություն՝ անհրաժեշտություն: Այս մոտեցման

հիմնական նախադրյալն այն միտքն էր, որ անգործության վիճակը բնական է մարմնի համար: Հետևաբար, նրա ակտիվացման համար անհրաժեշտ են հատուկ շարժիչ ուժեր: Սակայն, 19-րդ դարի վերջին և 20-րդ դարի սկզբին այս հայեցակարգը ժխտվեց Ն. Ե. Վեդենսկու կողմից, ով ցույց տվեց, որ ֆիզիոլոգիական հանգստի վիճակը նույնպես ակտիվ վիճակ է: Այնուհետև ի հայտ եկավ մոտիվացիայի հոգեվերլուծական տեսությունը, որտեղ Ջ. Ֆրոյդի անգիտակցականի մասին ուսմունքի վրա հիմնված՝ այս հայեցակարգի ներկայացուցիչների կողմից վարքագծի հիմնական շարժառիթներ դիտարկվեցին լիբիդոն և ագրեսիվությունը: Եվ, ի տարբերություն կոգնիտիվ մոտեցման, որտեղ մարդու վարքագիծը վերահսկվում էր գիտակցությամբ և գիտակցաբար ձևավորում մոտիվացիան, համաձայն Ջ. Ֆրոյդի՝ մոտիվացիայի գործընթացը անգիտակցական էր [4]: Մոտիվացիայի տեսությունների հիմքը պահանջմունքների որոշումն էր և անձի շարժառիթների նույնականացումը, որոնք մարդկանց ուղղում են որոշակի գործողությունների [ըստ՝9]: Եվ խոսելով մոտիվացիայի տեսությունների մասին, մենք չենք կարող չանդրադառնալ անձի պահանջմունքներին:

Ամերիկացի հետազոտող Հ. Մյուրեյը առաջարկում էր մարդկային պահանջմունքների մի դասակարգում, որտեղ օրգանական կամ առաջնային պահանջմունքներից բացի, կային նաև կրթությունից և վերապատրաստումից բխող երկրորդական պահանջմունքներ՝ դրանց թվում առանձնացնելով մոտ երկու տասնյակ պահանջմունքներ (հաջողության հասնելու, պատկանելիության, ագրեսիայի, անկախության, ընդդիմության, հարգանքի, պաշտպանության, գերիշխանության, ուշադրության գրավման, ձախողումից խուսափելու և այլն)[10]:

Ա.Ադլերը կարծում էր, որ մարդկային մոտիվացիայի հիմնական սկզբունքը գերազանցության ձգտումն է՝ իր անլիարժեքությունն ու անօգնականությունը հաղթահարելու անվան տակ: Իսկ Կ. Հորնին հիմնական պահանջմունք էր համարում հնարավոր թշնամական և վտանգավոր աշխարհում անվտանգության որոնումը [14, էջ 53]: Մարդն ունի երկու տարբեր շարժառիթներ, որոնք ֆունկցիոնալորեն կապված են հաջողության հասնելուն ուղղված գործունեության հետ: Սա է հաջողության հասնելու շարժառիթը և ձախողումից խուսափելու շարժառիթը Հաջողության հասնելու և անհաջողությունից խուսափելու մոտիվացիայի տեսության հիմնադիրներն են Մաքսլելանդը, Աթկինսոնը և Հեքհաուզենը: Այս տեսությունը վերջնականապես ձևավորվել է 1950-ականներին Հաջողության մոտիվացված մարդիկ սովորաբար դրական նպատակ են դնում իրենց գործունեության մեջ, որի ձեռքբերումը

համարվում է հաջողություն: Իսկ մարդիկ, ովքեր մոտիվացված են խուսափելու ձախողումից, ցուցաբերում են անվստահություն և սեփական ուժերին, չեն հավատում հաջողության հասնելու հնարավորությանը, վախենում են քննադատություններից, ինչը բնութագրվում է մասնագիտական ինքնորոշման անբավարարությամբ [18]: Այս տեսության մեջ հիմնականում առանձնացվում էր 3 խումբ պահանջմունքներ, ըստ որի մարդը միաժամանակ ուշադրություն է դարձնում և փորձում բավարարել, դրանք են՝ պատկանելիության, ուժի և հաջողության հասնելու պահանջմունքները: Պատկանելիության պահանջմունքը հիմնականում մարդու կողմից սոցիալական հաղորդակցության հնարավորությունները իրականացնելն է, իշխանության, ուժի պահանջմունքը Դ.Մաքքլելանդը դիտում էր որպես այլ մարդկանց վարքի վրա ազդելու իրական հնարավորություն, իսկ հաջողության հասնելու պահանջմունքը ցանկացած գործունեություն իր տրամաբանական ավարտին հասցնելն է, կամ այլ կերպ ասած՝ ցանկությունը ինչ-որ բան անել ավելի լավ, քան նախկինում [1]: Ըստ Լեոնտի առաջ քաշած հայեցակարգի՝ մարդու մոտիվացիոն ոլորտը, ինչպես նրա հոգեբանական մյուս հատկությունները, գործնական գործունեության մեջ իրենց աղբյուրներն ունեն: Այս հայեցակարգը բացատրում է մարդու մոտիվացիոն ոլորտի ծագումն ու դինամիկան: Այն ցույց է տալիս, թե ինչպես կարող է փոխվել գործունեության համակարգը, ինչպես է փոխվում դրա հիերարխիան, ինչպես են որոշակի գործողություններ ծագում և անհետանում, ինչ փոփոխություններ են տեղի ունենում գործողություններում [12]: Ըստ Լոկի տեսության մարդու մոտիվացիան որոշվում է նրա նպատակներով և աշխատանքի արդյունքին հասնելու բավարարվածությամբ: Նրա տեսակետի համաձայն, անհատական գիտակցված նպատակներն ու մտադրությունները վարքի առաջին որոշիչներն (դետերմինատներն) են: Այդ գիտակցված նպատակներն այն հիմնական նպատակներն են, որոնց համար մարդը ջանք է գործադրում և ինքն իրեն հաշիվ տալիս, երբ որոշում է իր վարքագիծը [15, էջ 25]: Մարդկային գործունեության մոտիվացիան ուսումնասիրելու համար անհրաժեշտ է ներկայացնել շարժառիթների և նպատակների տարբերությունը: Իրականացնելով որևէ գործունեություն, որի հիմքում նախապես դրված է որևէ շարժառիթ, մարդն ինքն է ստեղծում իր առջև նպատակ և հասնում դրան, ինչն էլ հանգեցնում է պահանջմունքների բավարարմանը: Շարժառիթները «հետևում են նպատակներից», խրախուսում են նպատակներին հասնելը: Իսկ երբ որոշակի իրավիճակում նպատակներն ուղղակիորեն չեն տրվում, ապա շարժառիթները

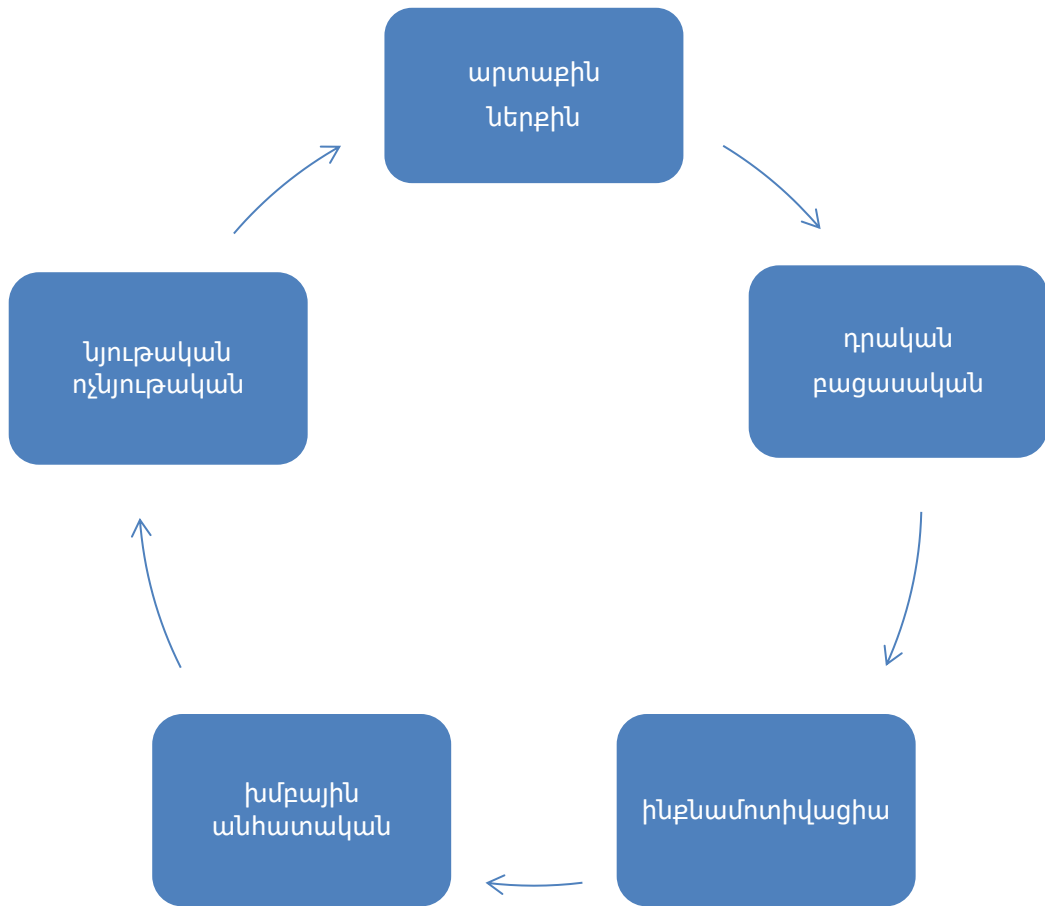
«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

խրախուսում են նպատակների ձևավորումը [11] Ներկայիս հոգեբանության մեջ օգտագործվում են մոտիվացիայի տարբեր դասակարգումներ՝ արտաքին և ներքին, դրական և բացասական, կայուն և անկայուն, ինչպես նաև անհատական, խմբակային, ճանաչողական և այլն: Այսպես՝ ներքին մոտիվացիան կապված է գոյություն ունեցող օբյեկտից, կատարված գործողություններից գոհունակություն ձեռք բերելու հետ: Ներքին մոտիվացիան արտահայտվում է հետաքրքրության տեսքով: Հետաքրքրվելով ինչ-որ բանով՝ մարդը ոգևորվում է, հետաքրքրության օբյեկտի հետ աշխատելիս դժվարություններ չի ունենում, և փոխհատուցում չի պահանջում [17]: Արտաքին մոտիվացիան պայմանավորվում է արտաքին տարբեր հանգամանքներով: Արտաքին մոտիվացիան կարող է լինել դրական (հաջողության ձգտում) և բացասական (խուսափել ձախողումից) [17]: Ըստ Ա. Գ. Մակլակովի՝ ներքին (պայմանական) և արտաքին (իրավիճակային) մոտիվացիաները փոխկապակցված են [12, էջ 513]:

Բացի դրանից, մոտիվացիան ունի նաև գործողության նպատակային բնույթ, ինչից ելնելով էլ Վ. Գ. Լեոնտևն առաջարկել է դիտարկել մոտիվացիայի երկու տեսակ. 1) առաջնային մոտիվացիա, որը դրսևորվում է բնագոյի, պահանջմունքների ձևով, 2) երկրորդային մոտիվացիա, որը դրսևորվում է շարժառիթի ձևով: Իսկ շարժառիթներն իրենց հերթին լինում են ներքին և արտաքին [ըստ՝ 4]:

Ներքին շարժառիթները ձևավորվում են մարդու պահանջմունքների, նրա հույզերի, հետաքրքրությունների հիման վրա, իսկ արտաքինները՝ իրավիճակի, շրջակա միջավայրի գործոնների ազդեցության [4]:

Մոտիվացիայի ձևերը

Մոտիվացիան կոչվում է դրական, դրական խթաններով պայմանավորված, իսկ բացասականի վրա հիմնվածը՝ բացասական: Կայուն է համարվում այն մոտիվացիան, որը հիմնված է մարդու պահանջմունքների վրա, քանի որ այն լրացուցիչ ամրապնդում չի պահանջում, և հետևաբար, անկայուն է այն մոտիվացիան, որը պահանջում է լրացուցիչ ամրապնդում [19]:

Ուսումնական մոտիվացիան ուղղորդում և աջակցում է ուսումնական գործունեության իրականացմանը: Սա իրենից ներկայացնում է մի բարդ, համապարփակ համակարգ, որը ձևավորում է շարժառիթների, նպատակների անհաջողության արձագանքների, հաստատականության և սովորողների տեղորոշման համար: Մոտիվները ձևավորվում են սովորողի բնավորության առանձնահատկություններով: Սովորողի ուսումնական մոտիվացիան կարող է տարբեր լինել, կախված նրանց տարիքից և նույնիսկ տրամադրությունից: Դրա համար էլ գոյություն ունի մոտիվացիայի երեք մակարդակ՝ բարձր, միջին և ցածր:

մոտիվացիայի մակարդակները

*բարձր՝ երբ
սովորողը
ցանկություն ունի
դպրոց գնալ,
ուսուցիչը նոր բան,
սիրում է շփվել
դասընկերների,
ուսուցչի հետ,
սիրում է իր
կարգավիճակը*

*միջին՝ երբ
սովորողին
գրավում է ոչ թե
ուսումնական
գործընթացը, այլ
ուսուցչի և
դասընկերների
հետ շփվելու
ցանկությունը*

*ցածր՝ երբ
սովորողը դարեց
գնալու
ցանկություն չունի
և նրան չի
հետաքրքրում
ուսումնական
գործընթացը*

Այսպիսով, անձի որոշակի գործունեությամբ պայմանավորված՝ որի գործունեության հիմքում ընկած են մի քանի շարժառիթներ, պահանջմունքներ, կարիքներ ուղղորդում են անձի վարքը: Վերը թվարկվածներից զատ՝ գոյություն ունեն մոտիվացիայի վերաբերյալ շատ ուրիշ այլ աշխատություններ, տեսություններ, հայեցակարգեր, որոնք անդրադարձել են անձի մոտիվացիոն ոլորտի առանձնահատկություններին ինչպես աշխատանքային, այնպես էլ ուսումնական գործունեության մեջ: Կախված գործունեության ոլորտից, բնույթից, անձի մոտիվացիան կարող է տարբեր լինել, քանի որ գործունեության տարբեր ոլորտներին համապատասխան գոյություն ունեն մոտիվացիայի տարբեր տեսակներ, որոնք ուղղորդում են անձին՝ կատարելու այս կամ այն ուղղվածության գործունեությունը:

Սովորողների ուսումնական մոտիվացիայի տեսական և էմպիրիկ հետազոտությունները

Հոգեբանության մեջ օգտագործվող հետազոտության հիմնական մեթոդները ներառում են.

ա) տեսական հետազոտության մեթոդներ (համեմատություն, ընդհանրացում, դասակարգում, տիպաբանություն, անալոգիայի մեթոդ).

ա) էմպիրիկ հետազոտության մեթոդներ (դիտարկում, փորձ, փորձարկում, հարցաքննություն).

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

բ) Էմպիրիկ տվյալների մաթեմատիկական մշակման և վերլուծության մեթոդները (վիճակագրական, հարաբերական, կլաստերային, գործոնային, շեղումների, բովանդակության վերլուծություն)։

Կրթական գործունեության և դրա մոտիվացիայի ուսումնասիրություններ իրականացվել են ռուս առաջատար հոգեբանների և ուսուցիչների կողմից՝ Ա. Ս. Մակարենկո, Դ.Բ. Էլկոնին, Ա.Կ. Մարկովա, Վ.Գ. Ասեեև, Ի.Ա. Ձմեռ, Վ.Գ. Ստեպանով, Ի. Վ. Դուբրովին, Ն.Ֆ. Տալիզինա, Ա.Ա. Լյուբլինսկայա, Ի.Ս. Կոն, Յու.Կ. Բաբանսկի, Վ.Ա. Կրուտեցկի, Տ.Ա. Մատիս, Մ.Ի. Բոժովիչ, Մ.Վ. Մատյուխինա, Ա.Կ. Մարկովա, Ն.Ֆ. Տալիզինա, Է.Պ. Իլյին, Ս.Լ. Ռուբինշտեյն, Ա.Բ. Օրլովը և շատ ուրիշներ։ Հետազոտությունները ցույց են տվել, որ կրթական մոտիվացիայի մակարդակի վրա ազդում են կրթական, ճանաչողական, հաղորդակցական, դիրքային, գնահատող, արտաքին դրդապատճառները, ինչպես նաև ձեռքբերման և ինքնազարգացման շարժառիթները։ Կարևորվում է նաև ուսուցչի անհատականությունը, նրա պրոֆեսիոնալիզմը, իրավասությունը, առարկան հետաքրքրելու ունակությունը, այնպիսի հատկություններ, ինչպիսիք են զգայունությունն ու արդարությունը, մեծ ազդեցություն են ունենում դեռահասների կրթական մոտիվացիայի վրա։ Ախտորոշման արդյունքում պարզվել է, որ դեռահասների կրթական գործունեության մոտիվացիայի մակարդակը նվազում է : Նվազում է ճանաչողական մոտիվը, ինքնազարգացման և ձեռքբերման շարժառիթները, աշակերտի դիրքը, ինչը վկայում է այն մասին, որ սովորողները չունեն ուսուցման նպատակներ։

Հետազոտությունը իրականացվել է Ռուսաստանի Խանտի-Մանսիյսկ քաղաքի/Տյումենի մարզում/3-րդ միջնակարգ դպրոցում։ Հետազոտությանը մասնակցել են 5 -րդ, 7 -րդ և 9 -րդ դասարանների աշակերտները, յուրաքանչյուրը՝ 22 հոգի։ Ընտրվել է Մ.Վ. -ի «Ուսանողի կրթական մոտիվացիայի կառուցվածքի ախտորոշում/», Ն.Վ. Կալինինան և Մ.Ի. Լուկյանովա /դեռահասների կրթական մոտիվացիայի մակարդակի փոփոխության/ հարցաթերթիկները։ Հետազոտությունը ցույց է տվել , որ դեռահասների կրթական մոտիվացիայի մակարդակը նվազում է տարիքով։ 5 -րդ դասարանում կրթական մոտիվացիայի միջին միավորը 43,54 է; 7 -րդ դասարանում՝ 38,2; 9 -րդ դասարանում՝ 37,25: Հաղորդակցական շարժառիթները, աշակերտի դիրքը և նվաճման շարժառիթը թուլանում են 9 -րդ դասարանով։ Կրթական մոտիվացիայի նվազված մակարդակը 9 -րդ դասարանի աշակերտների մեծ մասի մոտ էր արտահայտված , այս երեխաները դպրոցը հաճախում են դժկամությամբ, նախընտրում են դասերը բաց թողնել։ Դասարանում նրանք հաճախ

կատարում են կողմնակի հարցեր, խաղեր: Ուսուցման գործունեության մեջ լուրջ դժվարություններ են առաջանում: Այսպիսով սա հաստատում է դեռահասության շրջանում կրթական մոտիվացիայի մակարդակի նվազման վարկածը: [20]:

Հաջորդ հետազոտությունն իրականացվել է Օսնկի թիվ 107 միջնակարգ դպրոցում , հետազոտությանը մասնակցել է 40 դեռահաս : Ուսումնասիրության ընթացքում օգտագործվել են տարբեր մեթոդներ և տեխնիկաներ/ Լուկյանովա Մ.Ի. «Ավագ դպրոցի սովորողների մոտ ուսման մոտիվացիայի ուսումնասիրման մեթոդիկա/»: Ուսումնասիրելով խնդիրը՝ եկել են եզրահանգման, որ դպրոցում և դասարանում տիրող ընդհանուր մթնոլորտը նպաստում է ուսման դրական մոտիվացիայի ձևավորմանը. աշակերտի ներգրավվածությունը տարբեր տեսակի գործունեության մեջ, ուսուցչի և աշակերտի միջև համագործակցության փոխհարաբերությունները, ուսուցչի օգնությունը խորհրդատվության տեսքով, որն ուղղորդում է: Ինչպես նաև հետաքրքիր փորձերը, ուսումնական նյութի մատուցման ձևը, , խրախուսման և քննադատության ուսուցչի հմուտ կիրառումը ևս նպաստում են դրական մոտիվացիայի ձևավորմանը [21]:

ՌԴ-ի Բերդսկ քաղաքի թիվ 4 միջնակարգ դպրոցում կատարված հետազոտությունները ցույց են տվել, որ սովորողների մոտ դրական ուսումնական մոտիվացիա ստեղծելու, զարգացնելու հարցում մեծ է ուսումնական հաստատության գործունեության դերը, ուսուցչի կիրառած մանկավարժական մեթոդները, որոնց շնորհիվ թեև քիչ, բայց գրանցվել է բարձր ուսումնական մոտիվացիա դրսևորող աշակերտների թվի աճ [22]: Հետազոտություն է կատարվել Վոլգոգրադ քաղաքի թիվ 78 միջնակարգ դպրոցում: Իրականացվել է դեռահասների կրթական մոտիվացիայի ախտորոշում, որի արդյունքների համաձայն՝ դեռահասները հիմնականում ունենում են սովորելու սոցիալական և արտաքին դրդապատճառներ: Կրթական մոտիվացիան բարելավելու համար ուսուցիչներին առաջարկվել է ուղղորդել մանկավարժական հմտությունները՝ նվազեցնելու աշակերտի սոցիալական կախվածության մակարդակը, զարգացնել ներքին և ճանաչողական մոտիվացիան [23]:

Մոսկվայի թիվ 336 միջնակարգ դպրոցում կատարված հետազոտությունները ցույց են տվել, որ 9-րդ դասարանի դեռահասների ուսումնական մոտիվացիայում գերակշռում է մեծահասակների կողմից հավանության և վատ սովորելու համար պատժից խուսափելու դրդապատճառները: Քննություններին պատրաստվելու շարժառիթներն են առաջատար [24]:

Մեր երկրում ուսումնական մոտիվացիայի վերաբերյալ հետազոտությունները շատ քիչ են: ՀՀ-ում հետազոտվել են մասնավորապես ուսանողների սովորելու մոտիվացիայի անկման և բարձրացման պատճառները (ՈԱԱԿ «Ուսանողության ձայն» նախագծի աշխատանքային թիմ) [25], հանրակրթությունից բարձրագույն կրթություն անցումային շրջանի դժվարությունները և հաղթահարման ուղիները (Ս. Թադևոսյան) [26], սովորողների ուսումնական մոտիվացիայի վրա տարբեր առարկաների դասավանդման ազդեցությունները և այլն:

Այսպիսով, ուսումնական գործունեության մոտիվացիան բավականին խորը հետազոտությունների է ենթարկվել, որտեղ շեշտը դրվել է տարբեր տարիքի աշակերտների մոտիվացիայի առանձնահատկությունների հետազոտման վրա:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍ

Ծանոթացել եմ թեմայի վերաբերյալ գրականությանը: Ռուս հոգեբանների կողմից կատարված տարբեր հետազոտություններ եմ ուսումնասիրել, որտեղ հետազոտությունները ցուց են տվել, որ ուսուցչի անհատականությունը, նրա հմտությունը, իրավասությունը, առարկայի նկատմամբ հետաքրքրության առաջացումը մեծ ազդեցություն են ունենում դեռահասների ուսումնական մոտիվացիայի վրա: Դրական կրթական ուսումնական մոտիվացիա ստեղծելու, զարգացնելու հարցում մեծ է ուսումնական հաստատության գործունեության դերը, ուսուցչի կիրառած մանկավարժական մեթոդները և հմտությունները, ուսուցչի արտահայտիչ խոսքը, դասարանում տիրող առողջ մթնոլորտը, ուսուցիչ-աշակերտ փոխհարաբերությունները և այլն: Այսպիսով կարող եմ ասել, որ երեխայի ուսումնական գործունեություն խթանում է ոչ թե մեկ դրդապատճառով, այլ միահյուսված, փոխլրացնող ,միմյանց հետ որոշակի հարաբերությունների մեջ գտնվող զանազան շարժառիթների մի ամբողջ համակարգ:

Կրթական մոտիվացիան և դպրոցի նկատմամբ կայուն դրական վերաբերմունքը մեծացնելու և պահպանելու համար կարևորվում է ուսուցիչների և ծնողների դերը, որոնք պետք է հաշվի առնեն այն բաղադրիչները, որոնցից մեծապես կախված է կրթական մոտիվացիան: Դրանք են.

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

Ամփոփում

Այսպիսով, հաջող ուսուցումն առանց մոտիվացիայի անհնար է, որովհետև ուսումնասիրելով այս թեման բացահայտել եմ, որ հետաքրքրասերների համար հաջող ուսումնառությունն ավելի բարձր է քան ինտելեկտով սովորողի: Փոխհատուցող գործոնի դերը ոչբավարար բարձր ունակությունների դեպքում սովորողը կարող է բարձր դրական մոտիվացիա ունենալ, սակայն այդ սկզբունքը հակառակ ուղղությամբ չի աշխատում աշակերտի ոչ մի ընդունակություն չի կարող փոխարինել ուսումնական դրդապատճառի բացակայությանը և ուսման մեջ զգալի հաջողություններ ապահովել: Մոտիվացիայի վրա ազդող պատճառներ կան՝ սովորելու ցանկություն չունենալը, դպրոցում վատ վերաբերվելը: Դրա համար դպրոցում այնպիսի պայմաններ պետք է ստեղծվեն, որ սովորողը հաճույքով հաճախի դպրոց և սեր ու հետաքրքրություն առաջանա նրա մոտ ուսուցման գործընթացի

նկատմամբ: Իսկ այդ ամենի կապողն ու սերմանողը պետք է լինի ուսուցիչը: Նման դասընթացները պահանջում են ավելի մեծ պատրաստվածություն: Այսպիսով, բավարար չէ միայն բովանդակության մատչելի հասանելի ներկայացումը, անհրաժեշտ է, որ ուսուցիչը կիրառի

մեթոդներ, որոնց շնորհիվ աշակերտը կդառնա դասապրոցեսի անմիջական մասնակիցը: Այսպիսով, ստացված արդյունքների հիման վրա կատարվեց ամփոփում.
1. Ուսումնական մոտիվացիայի մակարդակը ախտորոշող հարցաթերթիկը վերլուծելուց հետո պարզեցի, որ կարելի է դասը կազմակերպել ուսուցման համագործակցային մեթոդները SՏՏ-ի հետ կիրառմամբ:
2. Նույնքան կարևոր է փաստել, որ ուսուցման համագործակցային մեթոդներով կազմած թեմատիկ միավորի դասավանդման մոդելը SՏՏ-ի կիրառմամբ արդյունավետ էր: Ունեցանք որոշակի դրական արդյունք, գրանցվեց առաջընթաց: Աշակերտների միջև ձևավորվեցին միմյանց հետ ազատ հաղորդակցվելու, դասընկերոջ հետ աշխատելու հմտություններ:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Այսպիսով, ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ դեռահասության շրջանում սոցիալական լայն շարժառիթները սովորելու և կրթական հետաքրքրությունների համար այլ բնույթ են ստանում: Սոցիալական լայն շարժառիթներից առաջատարը դառնում է դեռահասաների ցանկությունը՝ գտնել իրենց տեղը դասարանում ընկերների շրջանում: Պարզվել է, որ դեռահասաների հետ լավ սովորելու ցանկությունն ամենից շատ պայմանավորված է նրանց ընկերների պահանջների մակարդակում լինելու, նրանց հեղինակությունը իրենց գործունեության որակով նվաճելու ցանկությամբ: Միննույն ժամանակ այս տարիքի սովորողների շրջանում անկարգապահ վարքագծի, ուրիշների նկատմամբ թշամական վերաբերմունքի, նրանց մոտ բնավորության բացասական գծերի ի հայտ գալու ամենատարածված պատճառը ուսումնառության ձախողումն է: Պարզվեց նաև, որ դեռահասությունը հաճախ բնութագրվում է մեծահասակներից օտարվածությամբ և հասակակիցների խմբի հեղինակության բարձրացմամբ: Ինքնաճանաչման գործընթացը դեռահասաների մոտ հետաքրքրություն է առաջացնում իրենց հասակակիցների նկատմամբ, որոնց հեղինակությունը որոշ ժամանակով շատ ուժեղ է դառնում:

Ուսումնական գործընթացը բովանդակային առումով, նյութի մատուցման ձևով պետք է լինի ճկուն և հետապնդի ուսուցման հիմնական խնդիրներից մեկը՝ սովորողների

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

գիտելիքների յուրացումը դարձնել տևական, բովանդակալից, իսկ բուն ուսումնառությունը՝ ցանկալի, ուրախություն պատճառող:

2. Հետազոտության արդյունքները ցույց են տալիս, որ դեռահաս աշակերտները բնութագրվում են ճանաչողական գործունեության և մոտիվացիայի միջին մակարդակով: Մոտիվացիայի կայուն մակարդակի առաջացումը նպաստում է երեխային այնպիսի տեսակի կրթական գործունեության մեջ ընդգրկելու հնարավորությանը, որտեղ նա կարող է հասնել հաջողության և միևնույն ժամանակ, որտեղ կա դժվարություններ և խոչընդոտներ հաղթահարելու զգացում: Ուսուցիչը պետք է անընդհատ դրական հուզական մթնոլորտ պահպանի դասարանում, դրա համար անհրաժեշտ է ամրապնդել աշակերտի վստահությունը իրենց ունակությունների նկատմամբ, նվազեցնել սթրեսի բացասական ազդեցությունը թեստերի ժամանակ, բոլոր տեսակի միջամտությունների և հոգնածության ժամանակ. ստեղծել հաջողության իրավիճակ, որը հնարավոր է ուսուցչի և աշակերտի համագործակցության և փոխադարձ հարգանքի շնորհիվ:

3 . Հետազոտության արդյունքների վերլուծությունը հաստատում է նաև իմ վարկածը, որի համաձայն ենթադրվում է, որ ուսումնական գործընթացի նպատակային կազմակերպումը հանգեցնում է դեռահասների հետաքրքրության ավելացմանը և ուսումնական մոտիվացիայի բարձրացմանը : Ավելի շատ դասավանդման գործընթացի ճիշտ կազմակերպումը՝ փոքր քայլերի հաջորդականությամբ, համագործակցային մեթոդների կիրառմամբ, բերում է աշակերտների ներգրավվածության, մոտիվացիայի աճի և որպես հետևանք՝ նաև ուսուցման արդյունավետության բարձրացման:

1. Боронова Г. Х., Прусова Н. В. Психология труда. Конспект лекций. М.: 2008. - 160 с., . https://studme.org/1081080616957/menedzhment/teoriya_motivatsii_mak-kllelanda
2. Вертинова А.А., Прихошко Н.В. Оплата труда персонала в контексте теорий мотивации // Фундаментальные исследования. – 2017. – № 12-2. URL: <https://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=42028> (25.01.2020), էջ 353]:
3. Григорович Л.А., Марцинковская Т. Д. Педагогика и психология: Учеб. пособие. — М.: Гардарики, 2003. - 480 с. , էջ 337]:
4. Дмитриева Н. Ю. Общая психология: конспект лекций.Эксмо, Москва. 2007, 128 с.]:
5. Дмитриева Н. Ю. Общая психология: конспект лекций.Эксмо, Москва. 2007, 128 с., Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. Т. 1: Пер. с нем. — М., 1986, 408 с.]:
6. Зоткин Н. В., Серебрякова М. Е. Общая психология. Психология мотивации и эмоций. Самара: Изд-во. «Универс групп», 2007 - 196 с., էջ 23]:
7. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. — СПб.: Питер, 2002 — 512 с., էջ 65]:
8. Костенко, Е.П., Михалкина Е. В. История менеджмента: учебное пособие, Ростов-наДону: Издательство Южного федерального университета, 2014. – 606 с., էջ 450-451]:
9. Кузнецова А.Ю. ОСНОВНЫЕ ТЕОРИИ МОТИВАЦИИ // Студенческий: электрон. научн. журн. 2019. № 2(46). URL: <https://sibac.info/journal/student/46/129422>]:
10. Кураев Г.А., Пожарская Е.Н. Психология человека: Курс лекций. - Ростов-на-Дону: УНИИ валеологии РГУ, 2002. - 232 с.
11. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы и эмоции. М.: Изд-во Моск.Ун-та, 1971.- 40 с.]:
12. Маклаков А. Г. Общая психология: Учебник для вузов. — СПб: Питер, 2008. — 583 с, էջ 513, 29, էջ 463]:
13. Маслоу А. Х. МОТИВАЦИЯ И ЛИЧНОСТЬ. Мастера психологии - Питер, 2014. - 350 с.]:
14. Тертель А. Л. Психология. Курс лекций: учеб. пособие. 2006 - 248 с., էջ 51]:
15. Трапицына С. Ю. Мотивация персонала в современной организации: Учебное пособие. – СПб: «Книжный Дом», 2007. – 240 с.
16. Шапиро С. А. Мотивация и стимулирование персонала. М.: ГроссМедиа, 2005. - 224 с.]:

«Центр психологических исследований»

17. Шишкеев П. Н. Общая психология. - Москва: Эксмо, 2009. - 284 с

18. [http://www.psyworld.ru/for-students/cards/general-psychology/985-2010-](http://www.psyworld.ru/for-students/cards/general-psychology/985-2010-12-08-10-24-09.html)

12-08-10-24-09.html, Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. Т. 1: Пер. с

нем. — М., 1986, 408 с. :